

Geen draagvlak zoeken maar tegenspraak organiseren

Vorige week debatteerde de Tweede Kamer over het rapport van de commissie-Dijsselbloem. Hoe is het mogelijk dat het parlement vrijwel unaniem akkoord is gegaan met 'de tweede fase' en met de invoering van het VMBO, was de prangende eerste vraag die Dijsselbloem moest beantwoorden. Dat had te maken met het vermeende draagvlak, analyseerde de commissievoorzitter. "De Kamer vaart vaak, misschien te vaak, op vertegenwoordigers die zich als de belangenbehartigers uit het veld bij haar aandienen. Met deze vertegenwoordigers is al in een eerdere fase van het traject overeenstemming bereikt." De Kamer meent vervolgens het veld een genoeg te doen door het bereikte onderhandelingsresultaat te ondersteunen met wetgeving.

Woordvoerder Slob van de Christen Unie vond dit plausibel, maar vroeg zich af wat hij er verder mee moest. "Als wij spreken met onderwijsorganisaties moeten wij er immers vanuit kunnen gaan dat zij het onderwijsveld ook echt representeren. Wij kunnen daar niet voortdurend twijfel bij hebben. Wij kunnen niet met iedere school of iedere docent individueel gaan spreken om te kijken of wij afspraken kunnen maken. Dus hoe doorbreken wij dat? Hoe kunnen wij toch afspraken blijven maken met organisaties? Die hebben wij toch echt nodig in het hele proces."

Dijsselbloem suggereerde dat de Kamer peilingen zou kunnen gaan houden. Als de voorzitter van de MBO-raad verklaart dat het MBO helemaal klaar is voor het competentiegerichte onderwijs en dat leraren enthousiast uitzien naar het moment waarop deze werkvorm zijn beslag zal krijgen, dan zou de Kamer dit niet voetstoots moeten aannemen, maar zou zij moeten nagaan of deze vertegenwoordiger van het maatschappelijk middenveld zich niet verkijkt op zijn achterban. Kamerleden zouden ook bij werkbezoeken kunnen informeren hoe plannen en vernieuwingen worden beoordeeld op de werkvloer.

Geen slechte ideeën misschien, maar hier valt nog wel meer over te zeggen. Ik doe een voorzet. Wat we nodig hebben bij iedere voorgenomen majeure wijziging in de publieke sector (in het onderwijs, in de gezondheidszorg, in de jeugdzorg, in het welzijnswerk of bij de politie) is geen draagvlak maar tegenspraak. Als er een nieuw plan bedacht is, moet dit niet reflexmatig worden doorgenomen in een denktankachtig platform met ambtenaren, politici en vertegenwoordigers uit het veld, die elkaar van lieverlee aardig gaan vinden en er 'met elkaar uit willen komen'. In een dergelijke setting vinden we constructieve, coöperatieve, dynamische mensen die 'graag iets voor elkaar willen krijgen' en die liever praten over 'uitdagingen' dan over bezwaren en problemen. Dat zijn geen mensen die plannen afschieten, weglachen of onderuithalen. Nieuwe plannen moeten juist worden bekeken door mensen met wie de gemiddelde organisatie liever niet van doen heeft: door eigenwijzen, conservatieven, dwarsdenkers en zwartkijkers, door wat de Utrechtse hoogleraar Organisatiewetenschap Sandra Schruijer aanduidt als 'devianten'. Er moet geen draagvlak worden gezocht, er moet tegenspraak worden georganiseerd.

Bij sommige plannen gaat dat vanzelf: als er een snelweg gepland wordt door een natuurgebied, ziet iedereen dat het plan voor- en nadelen heeft. Automobilisten en hun vertegenwoordigers zullen het toejuichen, terwijl de liefhebbers van groen, rust en ruimte er kritische kanttekeningen bij plaatsen.

Bij andere plannen gaat het vanzelf omdat politici daar naar hun aard verstand van hebben. Plannen tot staatkundige vernieuwing komen in Nederland meestal niet verder dan de tekentafel, omdat politici op dit gebied begrijpen dat 'elk voordeel ook z'n nadeel heeft'. De invoering van een meerderheidsstelsel met kiesdistricten zou de

band tussen kiezer en gekozene kunnen verstevigen, maar gaat mogelijk ten koste van een evenwichtige samenstelling van de Kamer (qua inhoudelijke deskundigheid, qua man-vrouw verhouding, qua representatie van kleine politieke stromingen). De invoering van een gekozen minister-president lost misschien sommige problemen op, maar creëert ook weer nieuwe. De minister-president zou zich kunnen beroepen op een mandaat van de kiezer, maar de verhouding tussen een parlement met een kiezersmandaat en een premier met een eigen mandaat zou heel ingewikkeld worden. Politici snappen dat en laten hun eigen stelsel daarom wijselijk met rust (hoe vaak er ook wordt gewezen op ‘het totaal veranderde electoraat’, ‘de complexiteit van de moderne samenleving’ of de ontzagwekkende ouderdom van het huidige systeem, dat vanwege die ouderdom ‘niet meer zou aansluiten bij de hedendaagse burger en de tegenwoordige maatschappij’).

Bij voorstellen tot vernieuwing of verbetering van de publieke sector ontstaat de tegenspraak niet vanzelf, omdat die vaak vervat zijn in een eindeloze reeks hoerawoorden: kindgericht onderwijs, zorg-op-maat, ketenzorg, vraagsturing, integrale aanpak, samenhangend aanbod, contextrijk leerproces, competentiegericht leren, kwaliteitsbewaking, keuzevrijheid, transparantie en wat al niet meer. Bij dergelijke plannen moet veel nadrukkelijker worden gevraagd om tegengas. Aan kritische adviesorganen met leden en stafmedewerkers, die zich niet eerst en vooral bekommeren om de vraag ‘hoe hun advies zal landen bij de politiek’. Aan deskundige commentatoren die bekend staan als sceptische criticasters. Aan professionals met enkele decennia ervaring die de hypes uit het verleden hebben zien komen en gaan en die in staat zijn nieuwe plannen ook vanuit dit perspectief te beoordelen – en nee durven zeggen.

© Margo Trappenburg, 25 april 2008.

Sandra Schruijer, *Samenwerking. Collusie en de rol van devianten*, oratie Universiteit Utrecht 2008.